

Lexicologia i Semàntica Catalanes

Codi: 100698

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500247 Llengua i literatura catalanes	OB	2	1
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	3	0
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	4	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	3	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Jaume Mateu Fontanals

Correu electrònic: Jaume.Mateu@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Cal tenir un bon domini instrumental de la llengua catalana, tant oral com escrit, i cal dominar també la normativa gramatical.

És important haver assimilat bé els continguts de morfologia lèxica i de sintaxi bàsica de l'assignatura de *Llengua catalana* de primer curs.

Objectius

L'assignatura de *Lexicologia i semàntica catalanes* consisteix en l'estudi de les propietats morfològiques, sintàctiques i sobretot semàntiques de les unitats lèxiques del català. Aquest curs forma part del grup d'assignatures obligatòries de la matèria de "Llengua catalana: sincronia".

OBJECTIUS FORMATIUS:

Concretament, en l'àmbit de la morfologia lèxica, l'alumne ha de poder:

- analitzar les estructures morfològiques i sintàctiques dels processos de derivació i composició;
- analitzar les relacions d'estructura argumental entre la morfologia lèxica i la sintaxi;
- ser capaç de resoldre problemes que facin referència a l'estructura morfològica dels elements lèxics;
- ser capaç de distingir, a partir d'una teoria lèxica, quins mots són (im)possibles.

Concretament, en l'àmbit de la semàntica, l'alumne ha de poder:

- assolir una perspectiva general sobre com una teoria formal de la semàntica concep la composicionalitat i l'estructuració del significat lèxic;

- ser capaç de distingir quins aspectes del significat lèxic són rellevants per a la gramàtica i quins no ho són;
- ser capaç de resoldre problemes que facin referència a l'estructura semàntica dels mots;
- assolir una perspectiva general sobre com una teoria cognitiva del llenguatge concep el significat a partir d'habilitats generals de la cognició humana;
- ser capaç d'analitzar frases fetes i expressions lexicalitzades del català amb les eines de la semàntica cognitiva;
- ser capaç d'analitzar les relacions de sentit entre els mots amb les eines de la semàntica cognitiva.

Competències

Llengua i literatura catalanes

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Estudis de Català i Espanyol

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Estudis d'Anglès i Català

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar adequadament els coneixements adquirits per obtenir dades i utilitzar fonts documentals aplicables a l'estudi de la llengua i la literatura catalanes.
2. Aplicar adequadament i reflexivament els principis prescriptius de la llengua catalana estàndard oral i escrita.

3. Construir un text escrit amb correcció gramatical i lèxica.
4. Construir un text oral amb correcció gramatical i lèxica.
5. Conèixer els principis de la semàntica lèxica que afecten l'estructura interna de les paraules i la seva combinatòria sintàctica.
6. Dominar l'expressió oral i escrita en llengua catalana.
7. Treballar autònomament en l'estudi sincrònic i diacrònic de la llengua i la literatura catalanes.

Continguts

Segons la fitxa de la matèria de *Llengua catalana: sincronia*, els continguts que s'han de tractar a l'assignatura de *Lexicologia i semàntica catalanes* són els següents:

- (i) Propietats sintacticosemàntiques de les categories lèxiques.
- (ii) Estructura interna dels elements lèxics.
- (iii) Tipus de predicats.
- (iv) Mots complexos (morfologia lèxica).
- (v) Semàntica del mot.

Continguts desglossats:

1. Introducció a la lexicologia

Lèxic i lexicó mental. Lexicó i gramàtica. Informació gramatical i informació enciclopèdica de les entrades lèxiques. Significat gramatical i significat enciclopèdic. Estructura semàntica i estructura conceptual. Formació de mots complexos: derivació i composició. Tipus d'expressions lexicalitzades. Frases fetes i concurrències lèxiques. Morfologia lèxica, sintaxi lèxica i semàntica lèxica.

2. Semàntica lèxica i gramàtica

2.1. Classes lexicosemàntiques de verbs. Verbs estatius i verbs de canvi. Verbs de manera i verbs de resultat: sobre la complementarietat dels components semàntics de manera i resultat. Descomposició lèxica dels verbs i estructura semàntica: l'estructura eventiva. Aspecte lèxic (*Aktionsart*): estats, activitats, assoliments i realitzacions. Tipus d'estructures eventives.

2.2. Classes lexicosintàctiques de verbs. Verbs transitius, inergatius i inacusatius. Descomposició lèxica dels verbs i estructura sintàctica: sintaxi de l'estructura argumental. Tipus d'estructures argumentals. Formació lexicosintàctica de verbs: processos d'incorporació i conflació. Verbs possibles i verbs impossibles. Patrons de lexicalització: el pas del llatí al català.

2.3. Morfologia lèxica i l'herència de l'estructura argumental. Les nominalitzacions. Nominals de procés i de resultat. Noms complexos amb valor agentiu i instrumental. Mots derivats adjectivals: el cas dels adjectius en *-ble*. Formació de mots compostos i estructura argumental. Tipus de compostos. El català i l'anomenat 'paràmetre de la composició'.

3. Semàntica lèxica i cognició

Contingut conceptual i *construalitat* semàntica. Perfil i base. Marcs semàntics i dominis cognitius. La teoria dels prototips i els models cognitius idealitzats. Semàntica cognitiva de l'espai. Metàfores conceptuais i esquemes d'imatge. metàfores i frases fetes. Semàntica cognitiva i relacions de significat: polisèmia, hiponímia, sinonímia, antonímia, meronímia, etc.

Metodologia

Les activitats dirigides assumeixen la metodologia de l'aprenentatge basat en la resolució de problemes i consistiran en (i) presentacions de la matèria amb discussió dels problemes que es plantegin; (ii) pràctiques

d'aula que, a partir de l'estudi de casos concrets, pretenen reforçar els coneixements teòrics i desenvolupar la capacitat d'anàlisi.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Exposició de temes	35	1,4	1, 2, 5
Pràctiques d'aula	17	0,68	1, 2, 5, 6
Tipus: Supervisades			
Seminaris de discussió de textos de la bibliografia i resolució d'exercicis d'aplicació de la teoria	19	0,76	1, 2, 3, 4, 5, 6
Tipus: Autònomes			
Estudi dels apunts i la bibliografia	40	1,6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Avaluació

L'avaluació es farà a partir de tres activitats:

- (a) Examen final: 50%
- (b) Exercicis d'anàlisi lexicosemàntica: 40%
- (c) Ressenya d'un llibre: 10%

Pel que fa a la *reavaluació*, s'hi podrà acollir l'alumnat amb una nota mitjana no inferior a 3,5. Per tal de poder participar en aquesta recuperació, l'alumnat ha d'haver estat prèviament avaluat en les activitats (a) i (b). La nota màxima que es pot obtenir a la reavaluació és un 5. La realització del 30% de les tasques d'avaluació (ressenya/exercicis/examen) exclou la possibilitat d'obtenir la qualificació de "No avaluable" com a nota final del curs.

Pel que fa al procediment de revisió de les qualificacions, en el moment de realització de cada activitat avaluativa, el professor informará l'alumnat del procediment i data de revisió de les qualificacions.

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen final	50%	4	0,16	1, 2, 3, 5, 6, 7
Exercicis d'anàlisi lèxica	40%	28	1,12	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Ressenya d'un llibre	10%	7	0,28	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Bibliografia

Manuais i bibliografia bàsica

- Cabré, M. Teresa i Rigau, Gemma (1985). *Lexicologia i semàntica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- De Miguel, Elena (ed.). (2009). *Panorama de la lexicología*. Barcelona: Ariel Letras.
- Escandell, M. Victoria (2007). *Apuntes de semántica léxica*. Madrid: Cuadernos de la UNED.
- Espinal, M. Teresa (coord.) et al. (2002). *Semàntica. Del significat del mot al significat de l'oració*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- Espinal, M. Teresa (coord.) et al. (2014). *Semántica*. Madrid: Akal.
- Gràcia, Lluïsa (1994). *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*. Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana. Universitat de València.
- Pustejovsky, James i Olga Batiukova (2019). *The Lexicon*. Col·lecció: *Cambridge Textbooks in Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bibliografia complementària

- Acedo Matellán, V. i Mateu, J. (2009). "L'expressió dels esdeveniments de canvi: del llatí al català". Dins Cufí, J. R. (ed.). *Diachronic linguistics*. 473-496. Girona: Documenta Universitaria.
- Baker, M. (2003). *Lexical Categories: Verbs, Nouns, and Adjectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bosque, I. (1989). *Las categorías gramaticales*. Madrid: Síntesis.
- Bosque, I. (2000). "Objetos que esconden acciones. Una reflexión sobre la sincategorematicidad". Dins Cabré, M.T. i Gelpí, C. (eds.). *Lèxic, corpus i diccionaris*. 15-30. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona: Publicacions de l'IULA.
- Bosque, I. (2001). "Sobre el concepto de 'colocación' y sus límites". *Lingüística Española Actual* 23: 9-40
- Bosque, I. (2012). "On the lexical integrity hypothesis and its (in)accurate predictions". *Iberia* [4.1](#): 140-173.
- Bosque, I. i Gutiérrez-Rexach, J. (2009). *Fundamentos de sintaxis formal* [cap. 5 "Léxico y sintaxis"]. Madrid: Akal.
- Cabré, M. T. (1994). *A l'entorn de la paraula*. (Vol. I *Lexicologia general* i vol. II *Lexicologia catalana*). Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana. Universitat de València.
- Cabré, M. T. (2002). "La derivació". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani* (vol. I). 731-775. Barcelona: Empúries.
- Cabré, T. i Mateu, J. (1998). "Estructura gramatical informativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics encatalà". *Quaderns. Revista de Traducció* 2: 65-81.
<http://www.raco.cat/index.php/quadernstraduccio/article/viewFile/25162/24997>
- Croft, W. i Cruse, D. (2008). *Lingüística cognitiva*. Madrid: Akal Cambridge.
- Espinal, M. T. (2000). "Sobre les expressions lexicalitzades". *Els Marges* 67: 7-31.
- Espinal, M. T. i Mateu, J. (2005). "La llengua a les frases fetes". *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura catalanes*, núm. 36, pàg. 20-31.

- Fábregas, A. (2013). *La morfología. El análisis de la palabra compleja*. Madrid: Síntesis.
- Fábregas, A. (2016). *Las nominalizaciones*. Madrid: Visor Libros.
- Ginebra, J. i Navarro, P. (2015). "Concurrències lèxiques en català i en espanyol: uns quants contrastos". Dins À. Martín Escribà et al. (eds.). *Actes del Setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Universitat de Salamanca, 1-6 de juliol de 2012*, vol. II, 217-228. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Gràcia, L. (1989). *Els verbs ergatius en català*. Maó, Institut Menorquí d'Estudis.
- Gràcia, L. (2002). "Formació de mots: composició". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani* (vol. I). 777-829. Barcelona: Empúries.
- Hale, K. i Keyser, S. J. (1993). "On Argument Structure and the Lexical Expression of Syntactic Relations". Dins *idem* (eds.). *The View from Building 20. Essays in Honor of Sylvain Bromberger*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Hanks, Patrick (2013). *Lexical analysis. Norms and Exploitations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1986). *Metàforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra.
- Levin, B. i Rappaport Hovav, M. (2005). *Argument Realization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lieber, R. (2004). *Morphology and lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorente, M. (2002). "Altres elements lèxics". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, 831-883. Barcelona: Empúries.
- Marantz, A. (1997). "No Escape from Syntax. Don't Try Morphological Analysis in the Privacy of Your Own Lexicon". *UPenn Working Papers in Linguistics* 4.2: 201-225.
- Mascaró, J. (1986). *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Mateu, J. (2000). "La semàntica relacional de l'estructura argumental i la seva aplicació a una alternança lexicosemàntica del català". *Llengua & Literatura* 11: 281-309.
- Mateu, J. (2016). "La estructura argumental". Dins Á. J. Gallego (ed.). *Perspectivas de sintaxis formal*. 111-148. Madrid: Akal.
- Mendikoetxea, M. (2007). "En busca de los primitivos léxicos y su realización sintáctica: del léxico a la sintaxis y viceversa". Dins. Cabré, T. (ed.). *Lingüística Teòrica: anàlisi i perspectives II* (Col·lecció: Monografies de *Catalan Journal of Linguistics*). 55-102. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB.
- Moreno Cabrera, J. C. (2003). *Semántica y gramática. Sucesos, papeles semánticos y relaciones sintácticas*. Madrid: Ed. Antonio Machado Libros.
- Picallo, C. (1991). "Nominals and Nominalizations in Catalan". *Probus* 3.3: 1-34.
- Pustejovsky, J. (1995). *The Generative Lexicon*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Ramchand, G. (2008). *Verb meaning and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosselló, J. (2002). «El SV, I: Verb i arguments verbals». Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. II, cap. 13. Barcelona: Empúries.
- Singleton, D. (2000). *Language and the Lexicon. An Introduction*. Londres: Arnold.
- Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Tuson, J. (2008). *Això és i (no és) Allò*. Badalona: Ara llibres. <http://www.tv3.cat/videos/457169/Jesus-Tuson>

Ynglès, M. T. (1996). "*El temps no passa en va: correlació forma-significat en les expressions temporals*". *Llengua i Literatura* 7: 235-270.